

Henk Sneevliet **(1883-1942)**

rebel in Azië en Europa

ALEX DE JONG,
JAN WILLEM STUTJE

Henk Sneevliet (1883-1942), rebel in Azië en Europa

Alex de Jong is codirecteur van het IIRE in Amsterdam, lid van de leiding van de Vierde Internationale en redacteur van Grenzeloos. Hij schreef dit stuk voor de site *Jacobin*. De Nederlandse vertaling verscheen op 6 april 2017 op Grenzeloos.

Jan Willem Stutje is historicus en medewerker van Grenzeloos. Hij is verbonden aan de Universiteit Gent en publiceerde studies over de Nederlandse en de internationale arbeidersbeweging. Hij schreef drie biografieën: *Paul de Groot*, *De man die de weg wees*, *Ernest Mandel, Rebel tussen droom en daad* en *Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919), Een romantische revolutionair*.

Het stuk dat we in deze brochure publiceren is de tekst van de inleiding die Stutje gaf op een bijeenkomst van de Internationale Socialisten in 2001.

Verder lezen:

- Fritjof Tichelman, *Henk Sneevliet. Een politieke biografie*, Amsterdam 1974.
- Max Perthus, *Henk Sneevliet, Revolutionair-Socialist in Europa en Azië*, Nijmegen 1976.
- Wim Bot, *Tegen fascisme, kapitalisme en oorlog, Het Marx-Lenin-Luxemburg Front juli 1940 – april 1942*, Amsterdam 1983.

Deze brochure is te bestellen door € 4,- over te maken op rekening NL25INGB0005571638 t.n.v. Grenzeloos o.v.v. '**Sneevliet**'. Geef duidelijk aan op welk adres u de brochure wenst te ontvangen. Wilt u meerdere exemplaren bestellen, neem dan even contact met ons op via redactie@grenzeloos.org.

Prijs: € 2,50

www.grenzeloos.org

Henk Sneevliet (1883-1942), rebel in Azië en Europa

Alex de Jong, 6 april 2017

Dit jaar is het vijfenzeventig jaar geleden dat de socialistische revolutionair Henk Sneevliet, samen met zeven van zijn kameraden door de nazi's werd vermoord. Sneevliet was de leider van het Marx-Lenin-Luxemburg Front, een ondergrondse organisatie die onmiddellijk na de Duitse inval in mei 1940 was opgericht. Sneevliet was op dat moment al een prominente socialist; vóór de oorlog reisde hij de hele wereld over, ondersteunde jonge communistische partijen en organiseerde solidariteit.

Sneevliet werd in 1883 in een arm gezin in Rotterdam geboren en na de dood van zijn moeder in 1886 door zijn oma en tantes opgevoed. Hij blonk uit op school en relaties van zijn familie gaven hem voldoende financiële steun om voortgezet onderwijs te volgen. Hij herinnerde zich later dat hij zich niet op zijn plek voelde tussen zijn rijkere klasgenoten. Er was nadat hij geslaagd was geen enkele manier om verder te studeren – iets waar hij met spijt op terugkeek – dus begon Sneevliet op zijn zeventiende te werken voor een grote spoorwegmaatschappij.

Hij was getuige van de armoede in zijn omgeving en ervoer de klassenverschillen uit de eerste hand. Dat maakte Sneevliet op jonge leeftijd bewust van maatschappelijke vraagstukken. Hij moet ook de stakingsgolf aan het eind van de negentiende eeuw hebben gevolgd. Sneevliet werd in 1902 lid van de Nederlandse Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP).

Toen hij lid werd, waren de partij en de arbeidersbeweging ernstig verzwakt na een mislukte staking. Sneevliet behoorde echter tot een jongere generatie, onbelast door deze nederlaag. Hij en anderen van zijn leeftijd begonnen de beweging opnieuw op te bouwen.

Op vierentwintigjarige leeftijd werd hij het eerste socialistische gemeenteraadslid in zijn nieuwe woonplaats Zwolle. Op de dag van de verkiezingen was Sneevliet nog niet oud genoeg om te stemmen, want hij moest vijftientwintig zijn. Hij was ook lid van de vakbond van spoorwegarbeiders geworden en werd in 1911 verkozen tot voorzitter.

Sneevliet werd in de richting van de radicale linkervleugel van de SDAP getrokken. Daar ontmoette hij Henriette Roland-Holst, of tante Jet zoals hij haar liefkozend noemde. Een bekende dichteres, marxistisch theoretica en boegbeeld van

Nederlands radicaal links. Het socialisme van Roland-Holst was in die jaren revolutionair en doordrenkt met een sterk gevoel van ethisch engagement voor de zaak van de onderdrukten. Sneevliet gaf jaren later blijk van dezelfde gevoelens, toen hij sprak over:

[D]e rijkdom, de Schoonheid, de Glans van de Religie der Sociaal-Democratie... Want de Sociaal-Democratie is wél begrepen meer dan een politieke leer. Zij legt de zware verplichting op van getuigen, van het zaaien van propagandazaad in alle omstandigheden.

In 1906 trouwde Sneevliet met Maartje Visser, maar het huwelijk werd twee jaar later ontbonden toen ze hem verliet. Van 1909 tot 1924 was hij getrouwd met Betsy Brouwer, een lerares. In 1911, kregen ze twee zonen, een tweeling, bijgenaamd Pim en Pam. Twee jaar na zijn scheiding van Brouwer, trouwde hij met Sima Zolkovskaja die hij in het begin van de twintiger jaren in Rusland had ontmoet. Zij kregen een dochter, die ook Sima genoemd werd. Het huwelijk werd ontbonden en hun dochter verklaarde dat 'de breuk politiek was. Zij had een heilig geloof in Stalin,' terwijl Sneevliet een tegenstander van de Sovjet-leider was geworden. In 1931 trouwde hij met Wilhelmina Hendrika Draaijer.

In 1911 verliet Sneevliet de SDAP, omdat de partij en de aan haar gelieerde vakbondsfederatie weigerden om een staking van niet-aangesloten vakbonden te ondersteunen. Sneevliet zag dit als een onaanvaardbare schending van de solidariteit. Zijn breuk met de partij maakte zijn rol in zijn door de SDAP gedomineerde vakbond onhoudbaar. Die situatie werd alleen maar erger toen hij zich aansloot bij de linkse afsplitsing van de partij, de SDP. Hij was werkloos en had het gevoel geïsoleerd te zijn in de kleine en sektarische SDP en besloot om een nieuw leven in Nederlands-Indië te beginnen. In 1913 vertrok hij naar de Nederlandse kolonie.

Socialisme in Indonesië

Sneevliet kwam op een cruciaal moment in de Nederlandse kolonie aan. Kapitalistische sociale relaties drongen steeds meer tot de eilanden door, wat leidde tot groeiende klassen-differentiatie en de vroege vorming van een arbeidersklasse. Tegelijkertijd kwam een nationaal bewustzijn tot ontwikkeling en werden de eerste tijdschriften en bewegingen door *pribumi*, inwoners van de archipel, gevormd. De belangrijkste van deze inspanningen was de Sarekat Islam (SI), de Islamitische Unie.

De SI werd in 1909 opgericht, oorspronkelijk als een maatschappij voor wederzijdse hulp van islamitische handelaren, maar ontwikkelde zich tot een

massabeweging die zich bezighield met sociale vraagstukken van brede lagen van de Indonesische samenleving. Aangezien Nederlandse kolonialisten de economie beheersten, werden deze problemen al snel politiek.

Sneevliet kreeg uiteindelijk een baan als secretaris van de Handelsvereniging in Semarang, de hoofdstad van Midden-Java. Sneevliet had geluk: Semarang was een snel groeiende stad en het hart van radicaal activisme in Indië. In haar boek *The Rise of Indonesian Communism*, schrijft [Ruth McVey](#):

Sneevliet deed tijdens werkuren uitstekend werk voor het bevorderen van het kapitalisme en de Handelsvereniging maakte geen bezwaar tegen zijn activiteiten buiten werktijd ten behoeve van het socialisme. Ze vroegen hem alleen om niet daadwerkelijk een revolutie te organiseren, maar dat is precies wat Sneevliet deed.

Sneevliet werd actief in de Indonesische Spoorwegarbeiders Vakbond (VSTP), die, in tegenstelling tot andere vakbonden in de kolonie, zowel Indonesische als Nederlandse arbeiders als lid aannam. Hij leidde de vereniging met succes in een radicalere richting, in de richting van de meest verarmde Indonesische arbeiders. In mei 1914 richtten, op initiatief van Sneevliet, enkele tientallen socialisten de Indische Sociaal-Democratische Vereniging (ISDV) op. Aanvankelijk bestond de groep voornamelijk uit Nederlandse aanhangers van de reformistische SDAP-lijn. Maar radicalen zoals Sneevliet en zijn protégé Adolf Baars waren ervan overtuigd dat socialisten in de frontlinie moesten staan van de antikoloniale beweging, die vorm begon te krijgen.

Sneevliet overtuigde de ISDV ervan naar Indonesische massabewegingen, vooral de SI, toe te werken. Door haar werk met SI-leden, begon de groep wortel te schieten onder de gekoloniseerde bevolking. De politieke oriëntatie van de SI was nog steeds vaag, maar haar aanhangers begonnen het socialisme in toenemende mate positief te associëren met steun voor een onafhankelijk en welvarend Indonesië.

Baars en Sneevliet probeerden een linkervleugel binnen de SI op te bouwen en jonge activisten naar het socialisme toe te trekken. Onder hen waren de leiders van de toekomstige Indonesische Communistische Partij, zoals Semaun en Darsono. In 1920 veranderde de ISDV haar naam en werd de eerste Aziatische partij die toetrad tot de Communistische Internationale. Tegen die tijd was Sneevliet echter verbannen uit Indië.

In begin 1917 had hij enthousiast het nieuws van de Februari-revolutie verwelkomd in een artikel getiteld 'Zegepraal'. 'De Russische Revolutie,' schreef hij, 'is de zaak van menselijkheid. De Oorlog vloekt tegen menselijkheid. Het staat voor ons vast,

dat de Russische Revolutie het einde van de wereldslachting zal verhaasten.’ De afsluitende regels van Sneevliet alarmeerden de rechtervleugel: ‘Hier leeft en duldt en lijdt en draagt een miljoenenfolk al eeuwen lang... ;’ ‘Volk van Java, de Russische Revolutie houdt ook lessen in voor U.’

Sneevliet werd beschuldigd van opruiing en verdedigde zich met een negen uur durende speech. Hij werd vrijgesproken en zijn toespraak werd gepubliceerd als een antikoloniale brochure.

De ISDV-radicalen hadden inderdaad aandacht besteed aan Rusland en begonnen in het najaar van 1917 met het organiseren van soldaten en matrozen in raden. Binnen een paar maanden maakten duizenden deel uit van deze beweging. Maar het was een zware klap voor de beweging toen Sneevliet in december 1918 werd uitgewezen.

In opdracht van de Komintern

Gedurende zijn verblijf in de kolonie was de SDP de Nederlandse communistische partij geworden en had deze twee zetels in het parlement gewonnen. Sneevliet trad toe tot de leiding van de toenmalige Communistische Partij Holland (CPH) en werd actief in het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS), de oudste vakbondsfederatie in het land. Het NAS had radicalere standpunten dan zijn concurrent, het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV), maar het had ook minder leden.

Sneevliet bleef niet lang in Nederland. In 1920 bezocht hij als vertegenwoordiger van de Indonesische Communistische Partij het tweede congres van de Communistische Internationale, waar de koloniale strategie op de agenda stond. Lenin was één van de eerste Europese marxisten die het belang van bevrijdingsstrijd herkende. Sommigen, zoals de Brits-Indische communist [Manabendra Nath Roy](#), voorzagen zelfs dat gekoloniseerde landen het zwaartepunt van de revolutionaire beweging zouden worden. Sneevliet neigde ertoe om het eens te zijn met Roy op dit punt, maar steunde ook het voorstel van Lenin dat communisten in de koloniën burgerlijk-democratische bewegingen moesten steunen – op voorwaarde dat deze samenwerking de sociale strijd niet beperkte.

De antikoloniale strijd vertegenwoordigde een nieuw terrein voor veel marxisten en Sneevliet was één van de weinige mensen die ervaring had met het organiseren van een socialistische beweging in een koloniale context. Met de steun van Lenin werd hij secretaris van de Commissie van de Komintern voor Nationaliteiten en het Koloniale Vraagstuk en lid van de leiding van de Komintern. Hij werd belast met de

opbouw van Komintern-activiteiten in Azië en één van zijn eerste opdrachten was om naar China te gaan, contact te leggen met radicale groepen, informatie te verzamelen over de bewegingen daar en de mogelijkheden voor het communisme te onderzoeken.

Sneevliet ging in 1921 naar Shanghai, slechts een paar jaar nadat de Vier-mei-beweging tot uitbarsting was gekomen. Deze combinatie van massademonstraties en culturele initiatieven was erop gericht om China te bevrijden van buitenlandse overheersing en de samenleving te moderniseren. Toen Sneevliet aankwam, was de beweging over haar hoogtepunt heen, maar er kwamen arbeidersorganisaties en socialistische groepen uit voort, waarvan sommige samengevoegd werden tot de Communistische Partij, die in 1921 werd opgericht. Het is niet zeker of Sneevliet het oprichtingscongres van de partij bijwoonde: hij woonde waarschijnlijk alleen haar eerste zitting bij, die door de politie uit elkaar werd gedreven.

Het begin van de partij maakte weinig indruk op de Nederlandse activist; slechts ongeveer een dozijn mensen was erbij betrokken en ze waren gedwongen om ondergronds te werken. Krijgsheren waren nog steeds aan de macht en hun moorddadige strijd verscheurde China. Sneevliet was van mening dat de partij voortijdig was opgericht.

In een poging om meer krachten te bundelen, nam Sneevliet contact op met Sun Yat Sen, de leider van de nationalistische Kuomintang (KMT). In Indonesië had Sneevliet gezien hoe een communistische partij kon worden opgebouwd door te werken in een nationalistische massabeweging. Hij betoogde dat de Chinese communisten hun afwijzende houding ten opzichte van de Kuomintang moesten verlaten en er politiek werk in zouden moeten ontwikkelen, net als de ISDV dat in de SI had gedaan. De Chinese communisten wezen het voorstel van Sneevliet aanvankelijk af en waren beledigd door zijn arrogantie.

Volgens CCP-leider [Chen Duxiu](#) had Sneevliet zelfs een beroep gedaan op 'Komintern discipline' om zijn voorstel door te drukken. De Chinese communisten traden uiteindelijk toe tot de KMT, maar Sneevliet was wantrouwend geworden over het militarisme van Sun Yat Sen en het autoritaire karakter van de partij. Hij geloofde dat de Sovjet-Unie zou moeten wachten met militaire steun aan de partij totdat die getransformeerd was in een revolutionaire democratische partij. Hoewel de KMT uiteindelijk deze steun ontving, hervormde ze nooit. Onder Chiang Kai-shek keerde de KMT zich op moordadige wijze tegen links.

Sneevliet had meer vaardigheid als tacticus dan als strateeg; hij was altijd meer gericht op het reageren op het nu dan op het uitzetten van een langetermijn

koers. Zijn onvrede met de SDP kwam uit hetzelfde voort als zijn eis dat communisten in nationalistische massabewegingen moesten werken: hij was bang dat revolutionairen zichzelf zouden isoleren.

Van de CPN naar de Vierde Internationale

Sneevliet keerde in 1924 terug naar Nederland en werd verkozen tot voorzitter van het NAS, waardoor hij al zijn tijd aan politiek kon besteden. Het NAS daalde al enige tijd in ledenaantal en Sneevliet probeerde het tij te keren door organisatorische verbeteringen door te voeren.

Zijn betrokkenheid bij het NAS was de eerste bron van conflicten tussen Sneevliet en de Communistische Internationale. De Komintern wilde dat partijleden werkten in massa-vakbewegingen in plaats van zich af te sluiten in kleinere radicale formaties, zoals het NAS. Sneevliet voerde aan dat in tegenstelling tot het grotere NVV, het NAS politieke stakingen organiseerde en een meer horizontale structuur had. Zijn persoonlijke ervaring in het NVV speelde zeer waarschijnlijk een rol in zijn analyse.

Vakbondspolitiek was niet de enige bron van onenigheid. Sneevliet was van mening dat de Russische partij te veel macht in de Komintern had, wat betekende dat de Sovjet-belangen haar internationale strategie leidden. Hij maakte bezwaar tegen het repressieve karakter van de Sovjet-Unie en begon de kant van Leon Trotski en zijn Linkse Oppositie te kiezen.

In 1927 probeerde de Komintern de Nederlandse communisten te dwingen om binnen het NVV te werken en dus verlieten Sneevliet en zijn aanhangers de CPN. Twee jaar later richtten zij de Revolutionair Socialistische Partij (RSP) op. Een sterke syndicalistische stroming in het NAS wees politieke betrokkenheid af en Sneevliet wilde dat deze nieuwe partij de militante arbeidersbeweging voorzag van een politieke uitdrukking, onafhankelijk van zowel de CPN als de SDAP.

In 1935 fuseerde de partij met de Onafhankelijke Socialistische Partij OSP, een linkse afsplitsing van de SDAP, tot de Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij (RSAP). De nieuwe partij had iets meer dan drieduizend leden, vooral geconcentreerd in de grotere steden. De kleine omvang maakte haar alliantie met het NAS – dat de partij een voet aan de grond gaf bij de meest radicale Nederlandse proletariërs – nog belangrijker.

De nieuwe partij had aanvankelijk nauwe banden met de linkse oppositie. Na er niet in geslaagd te zijn de Komintern te hervormen, wilden Sneevliet en Trotski allebei een nieuwe Internationale oprichten, maar ze waren het niet helemaal over

alle punten eens. Trotski stelde op de eerste plaats dat communisten in massavakbonden moesten werken en niet in kleinere groepen zoals het NAS. Daartegenover was Sneevliet bang dat de focus van de Vierde Internationale te smal was en haar lidmaatschap beperkt zou blijven tot marginale, puur trotskistische groepen. Sneevliet wilde samenwerken met groepen zoals de Engelse *Independent Labour Party* (ILP) en de Spaanse *Partido Obrero de Unificación Marxista* (POUM), maar Trotsky hekelde deze partijen als centristen die niet konden kiezen tussen revolutie en hervormingen.

Trotski dacht dat de leiders van deze bewegingen in tijden van crisis gedoemd waren te mislukken en dat hun volgelingen in zulke tijden revolutionairen konden worden, maar dat de Vierde Internationale een duidelijk alternatief moest bieden om hen aan te trekken. Sneevliet gaf daarentegen prioriteit aan het werken met radicaliserende arbeiders. Uiteindelijk zouden die meningsverschillen tot een bittere breuk tussen de twee revolutionairen leiden.

Middernacht in de eeuw

In 1933 werd Sneevliet opnieuw met de aanklacht van opruiing geconfronteerd, dit keer door zijn steun aan een muiterij op het marineschip *De Zeven Provinciën*. Met de bezetting van het schip protesteerde een deel van de gemengde Nederlandse en Indonesische bemanning tegen slechte lonen en arbeidsvoorwaarden. Na enkele dagen van onderhandelingen gaf de Nederlandse minister van Defensie toestemming een aanval uit te voeren waarbij drieëntwintig bemanningsleden gedood werden. De muiterij werd het symbool van de gezamenlijke Nederlandse en Indonesische rebellie en werd gezien als onderdeel van de groeiende weerspanning van de Nederlandse kolonie. Sneevliet kreeg vijf maanden gevangenisstraf en zijn partij voerde campagne onder de slogan 'Sneevliet: uit de cel in de kamer.' Hij won.

De verkiezing van Sneevliet vertegenwoordigde een van de weinige lichtpuntjes in die jaren. In hetzelfde jaar 1933 kwam Hitler aan de macht. De grootste en meest gevestigde arbeidersbeweging in Europa was niet in staat geweest om de opkomst van het fascisme te stoppen. En korte tijd later vaagden de Moskouse processen een generatie revolutionairen weg, van wie velen Sneevliet persoonlijk had gekend. Zoals Victor Serge schreef: was het 'middernacht in de eeuw.'

Het uitbreken van de Spaanse Revolutie leek hoop te bieden dat het tij nog gekeerd kon worden. De RSAP wierp zich op het organiseren van solidariteit met de strijd tegen het fascisme. Enthousiasme voor de Spaanse zaak golfde door de hele RSAP, die informatie verspreidde, geld inzamelde om de POUM te ondersteunen en leden organiseerde om naar Spanje te gaan.

In de steek gelaten door de 'democratische' regeringen, werd de Spaanse Republiek in het nauw gedreven, terwijl Franco's fascistische steun van Mussolini's Italië en nazi-Duitsland kregen. Hoewel de Sovjet-Unie de Republikeinen steunde, onderdrukte de USSR dissidenten en anti-stalinistisch links. Piet van 't Hart, die na de oorlog een biografie over Sneevliet publiceerde onder zijn verzetsnaam Max Perthus, vocht mee met de POUM-militie. Hij werd ontvoerd en gemarteld door de geheime politie van de Sovjet Unie, die ook POUM-leider en vriend van Sneevliet, Andrés Nin vermoordde.

De pogingen van de Sovjet Unie om bewegingen van oppositionele communisten te vernietigen, hadden een directe impact op Sneevliet. Zo klein als de RSAP was, was deze nog steeds één van de grootste revolutionair-socialistische groepen in Europa, onafhankelijk van zowel de sociaaldemocraten als communisten. Dit trok de aandacht van anti-stalinistische partijen, evenals van de Komintern en de geheime dienst van de Sovjet Unie, de NKVD. De Nederlandse communistische partij beweerde dat nazi-Duitsland de RSAP financierde en de communistische parlementsleden beschuldigden Sneevliet ervan dat hij een nazi-agent was.

In 1937 nam Ignace Reiss, een gedecoreerde Sovjet-spion, contact op met Sneevliet. De twee mannen kenden elkaar sinds 1920. Reiss wilde de hulp van Sneevliet om met het Sovjet-regime te breken, maar op weg naar de ontmoeting vermoordden Sovjet-agenten hem.

De NKVD hielp ook de relatie tussen Sneevliet en Trotski te vergiftigen. Trotski's verbinding naar zijn Europese kameraden ging via zijn zoon in Parijs, Leon Sedov, wiens secretaris, Mark Zborowski, een Sovjet-spion was. Sneevliet verdacht hem, maar Sedov en Trotski vertrouwden hem en maakten bezwaar tegen de door Sneevliet geuite beschuldigingen.

De meningsverschillen tussen Trotski en Sneevliet verdiepten zich. Sneevliet nam Trotski zijn harde kritiek op de POUM, die vocht voor haar voortbestaan, kwalijk. Een steeds meer bittere en geïsoleerde Trotski begon te suggereren dat het vakbondsstandpunt van Sneevliet werd ingegeven door bekrompen eigenbelang – hoewel Sneevliet op verschillende momenten had aangeboden om zijn positie op te geven. In 1938 schreef Trotski aan zijn secretaris, 'Kan ook maar iemand een ogenblik geloven dat in geval van deelname van Nederland aan de oorlog, Sneevliet in staat zal zijn tot een revolutionaire houding? Alleen een blinde kan dat geloven.' In dit geval vergistte Trotski zich volledig.

Trotsky's kritiek op het NAS was dichterbij de waarheid. De federatie had zijn wortels in de eerste plaats onder radicale arbeiders in de sectoren bouw en transport, met weinig leden in de moderne industrie. Maar zelfs in sectoren waar

ze het sterkst was, organiseerde de vereniging nooit meer dan een minderheid, zij het een militante. Hoewel het NAS was gedecimeerd tot ongeveer tienduizend leden, weigerde Sneevliet de organisatie te verlaten. De RSAP raakte steeds meer geïsoleerd in het krimpende milieu van radicale NAS-leden.

Ondertussen werd Sneevliet geconfronteerd met ongelooflijk persoonlijk leed. Zijn beiden zonen pleegden zelfmoord: Pim in 1932, Pam in 1937. Kort ervoor had Pam ruzie met zijn vader: hij wilde naar Spanje, maar Henk verbood het en beklemtoonde dat het partijlidmaatschap van zijn zoon betekende dat ook hij gebonden was aan het partijbesluit dat de leden dit besluit niet individueel konden nemen. Een paar jaar later verloor Sneevliet het contact met zijn dochter Sima.

Sneevliet was een aanmatigend, soms autoritair leider, die het soort patriarchale leiderschapsstijl had die niet ongewoon was in de socialistische beweging. Zijn schoonzoon Sal Santen zou later schrijven dat Sneevliet ervan uitging dat hij beslissingen kon nemen in naam van de jeugdgroep van de partij. Gedrag als dit droeg ertoe bij dat een aantal jonge activisten, Santen inbegrepen, de partij verliet.

Sneevliet had de neiging om politieke meningsverschillen als persoonlijk verraad te behandelen. De RSAP was zijn partij – hij was haar ideoloog, haar leider en haar woordvoerder. Persoonlijke meningsverschillen liepen al snel uit op conflicten met de partij. Maar Sneevliet was ook een toegewijde leider met een ongewoon talent om toewijding en moed in anderen te inspireren.

Het Marx-Lenin-Luxemburg Front

Vóór de oorlog besprak de RSAP wat te doen als Duitsland Nederland zou bezetten. De leiding besloot dat de meest betrouwbare partijleden een ondergrondse organisatie zouden opzetten om clandestien verzet te organiseren. De naam werd het [Marx-Lenin-Luxemburg Front](#).

Op 10 mei 1940 viel nazi-Duitsland Nederland binnen en overwon al snel de Nederlandse verdediging. Sneevliet was in België toen de oorlog begon. Hij lapte een partijbevel, dat hij het land in het geval van een invasie zou moeten verlaten, aan zijn laars en keerde terug naar huis. Als een bekende linkse leider, stond hij al in het vizier van de nazi's. Sneevliet dook onder, scheerde zijn hoofd en liet een lange baard groeien om te voorkomen dat hij herkend zou worden.

De eerste publicaties van de nieuwe ondergrondse organisatie tonen een heldere beoordeling van de situatie. Ze voorspelden dat de oorlog ongeveer even lang zou duren als de Eerste Wereldoorlog en zich uiteindelijk uit zou breiden naar de

koloniën. Ze hadden geen illusies dat de nazi-heerschappij in bezet Nederland minder hard zou zijn dan in Duitsland.

Sneevliet en zijn kameraden riepen op tot een Derde Front, hun versie van het 'Third Camp' van een concept van de Amerikaanse socialist Max Shachtman. Ze publiceerden een oproep van de Arbeiders Partij van Shachtman die dit Third Camp omschreef als 'de ondergedompelde, smeulende werkende massa's van de wereld, degenen die het werk doen en honger lijden in vreedstijd en sterven in oorlogstijd.' Zij betoogden dat het de taak van socialisten was om deze mensen te organiseren.

De helderheid van het Front was opmerkelijk in vergelijking met het grootste deel van de rest van links: het NAS hield gewoon op te bestaan, de leiders van de SDAP verklaarden dat verzet nutteloos was en ontbonden de organisatie, de communisten probeerden om legaal te blijven en weigerden zolang het Hitler-Stalin pact van kracht was om politieke slogans te voeren.

Het MLL-Front daarentegen probeerde acties te organiseren waarin arbeiders de strijd voor het socialisme combineerden met de strijd tegen het fascisme. De organisatie bleef uit de buurt van nationalistische verzetsgroepen die door rechtse figuren geleid werden en hield ook afstand tot andere linkse groepen die zich volgens haar niet voldoende distantieerden van de oorlogvoerende landen. Zoals de naam al aangeeft, zag het MLL-Front de Tweede Wereldoorlog als vergelijkbaar met de vorige oorlog: voor hen waren beide een botsing van imperialistische machten.

Het Front was gericht op het bereiken van voormalige SDAP-aanhangers. Deze werkers waren talrijker en minder ideologisch gehard dan de leden van de CPN, en het MLL hoopte dat ze, na het zien van het falen van hun leiders, zouden kunnen worden overtuigd van de strategie van het Front.

De Februaristaking van 1941 betekende een hoogtepunt in het Nederlandse verzet tegen de nazi's. Die maand werd een Nederlandse fascist in Amsterdam gedood tijdens een gevecht met een joodse zelfverdedigingsgroep. In reactie op het aanhoudende verzet begonnen de nazi's joodse wijken af te sluiten en op zeer gewelddadige wijze joodse mannen bijeen te drijven. Twee leden van de Communistische Partij, Piet Nak en Willem Kraan, riepen bij een protest mensen op in staking te gaan.

Het protest verspreidde zich snel naar steden buiten Amsterdam waarbij een groot deel van de organisatie van de staking gedaan werd door leden van de Communistische Partij. Maar de staking werd gewelddadig onderdrukt. Maurice

Ferares, één van de CPN-leden die het beroemde pamflet waarin wordt opgeroepen tot de werkonderbreking typte, zei later: 'niemand kan het eigendom van de staking claimen. Het was een actie van de gehele bevolking van Amsterdam tegen de anti-Joodse maatregelen van de bezettende nazi's.'

In de dagen voorafgaand aan de staking was er al een groeiend gevoel van onrust geweest. Het MLL-Front riep mensen op om zich te verzetten tegen het nazi-antisemitisme door zelfverdedigingsgroepen te vormen en protesten te organiseren:

Als mannen en vrouwen uit de arbeiderswijken te hoop lopen in de Jodenbuurt van Amsterdam... zij de strijd opnemen tegen de betaalde bandieten van de Hollandse nationaal-socialistische beweging, dan hebben wij te maken met een prachtuiting van spontane solidariteit die in de bedrijven in hogere en meer afdoende vorm tot uiting moet komen. ... Stroomt uit de fabrieken, verlaat de werven en de werken en sluit je in massa aan bij jullie in de buurten strijdende klassegenoten.

Sneevliet en zijn kameraden dachten dat de staking bewees dat een Derde Front mogelijk was.

Kom broeders en zusters

De leden van het MLL-Front hadden weinig of geen ervaring met ondergronds werk. Ze probeerden Nederlandse arbeiders te bereiken door middel van tijdschriften, pamfletten, posters en graffiti. Het Front vond niet dat gewone Duitse burgers de vijand waren, verspreidde propaganda onder Duitse soldaten en smokkelde illegale publicaties Duitsland in. Hoeveel effect deze activiteiten hadden, is moeilijk in te schatten. Maar proberen anderen te bereiken en laten zien dat het mogelijk is om je tegen het nazi-bewind te verzetten hielp de hoop levend te houden. Gedurende de oorlog riskeerden leden van het MLL-Front en opvolgende organisaties hun leven voor deze activiteiten en voor het verbergen en helpen van mensen die gezocht werden door de nazi's.

In het begin van 1942 werd een lid van het Front verraden aan de nazi's. Na uren van gruwelijke marteling kregen de Duitsers meerdere namen. In de loop van de daaropvolgende weken werden de meeste leiders van de groep, waaronder Henk Sneevliet, gearresteerd. Naast Sneevliet kregen Ab Menist, Willem Dolleman, Cor Gerritsen, Jan Schrieffer, Jan Koeslag, Jan Edel en Rein Witteveen de doodstraf. Cor Gerritsen pleegde zelfmoord in zijn cel, de anderen werden geëxecuteerd op 13 april 1942.

Na de oorlog beschreef een gevangene die in een cel aan de overkant van Sneevliet en zijn kameraden vast had gezeten hun laatste uur:

Ze waren toen allen in één celletje gebracht, vlak tegenover de mijne, maat 90 x 200 cm. En toen dat ontroerende moment; 'Laten we elkaar de hand geven' en uit volle borst zongen toen zeven mannen een uur voor hun dood de Internationale. Wat een melodie en wat een woorden! Ik heb meermalen een concert bijgewoond, maar nooit zo met gevoel en overtuiging horen zingen. Ik schaam me niet dat ik huilde.

In de afscheidsbrief aan zijn stiefdochter en schoonzoon schreef Sneevliet:

Jongens, ik had natuurlijk graag gewild, dat mij bespaard was gebleven om in dienst van mijn idealen het leven te moeten geven. Es hat nicht sollen sein. Plotseling komt het einde, waarmee ik me verzoend heb in het besef een trouw soldaat van mijn plicht te zijn geweest... Vergeet [je] vrienden en kennissen niet. Tot het laatste ogenblik hoop ik de kracht te bezitten om de Maleise spreuk te laten gelden: Berani Karena Benar – dapper zijn omdat het goed is! Dag lieve jongens, steunt elkaar, houdt vast aan elkaar, een innige afscheidkus. Jullie oom Henk.

Sneevliet leefde zijn leven met een onwankelbaar geloof in het socialisme. Voor hem betekende dat niet de dictatuur van een partij of een leider: de kern van zijn socialisme was emancipatie van werkende mensen, vrijheid en internationalisme. Sneevliet en zijn kameraden hadden geen illusies over de stalinistische dictatuur en weigerden om vrede met het kapitalisme te sluiten. Ze vonden hun eigen weg door het politieke tumult van de vroege twintigste eeuw. Hun herinneringen blijven een bron van inspiratie en hun principes zijn nog altijd geldig.

De plaats van Henk Sneevliet in de nationale en internationale arbeidersbeweging

Jan Willem Stutje, 15 september 2001

Henk Sneevliet was een intrigerende persoonlijkheid. Hij was een indrukwekkend vakbondsleider, leider van het NAS vanaf het begin van de jaren twintig tot aan de oorlog. Hij was ook partijleider, leider van de Revolutionair Socialistische Partij (RSP), later van de Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij (RSAP) en haar illegale voortzetting tijdens de bezetting, het Marx Lenin Luxemburg Front (MLL-Front), tot aan zijn arrestatie in 1942.

De RSAP was een bijzondere partij. Ze was geen kleine propaganda groep, maar ze was evenmin een massa-partij. Ze zat er ergens tussen in.

In een bepaald opzicht was Henk Sneevliet één van de belangwekkendste figuren in onze traditie, naast Trotsky en de Russische sovjetcommunisten. Om zijn belang te schetsen: Sneevliet kan worden gezien als de medeoprichter van de revolutionair-socialistische beweging in Nederland, maar ook van de communistische beweging in Indonesië en de communistische beweging in China.

Sneevliet werd aan het eind van de negentiende eeuw (1883) in Rotterdam geboren. Hij kwam uit een katholiek proletarisch milieu. Zijn vader was sigarenmaker en in huis heerste armoede. Desondanks werd Sneevliet in staat gesteld de HBS te volgen. Na zijn schooltijd kwam hij bij de Spoorwegen.

Met zijn ambitie en intelligentie zag hij in die begintijd mogelijkheden om zich te ontplooiën in de vakbeweging, in zijn geval in de Vereniging van Spoor en Tramwegpersoneel, die na de zo dramatisch verloren algemene spoorwegstaking van 1903 wederom moest worden opgebouwd.

Het optreden van Sneevliet werd sterk beïnvloed door de conjunctuur van de Nederlandse arbeidersbeweging. In die conjunctuur van de eerste helft van de twintigste eeuw waren een vijftal fasen te onderscheiden:

1. De expansieperiode tot 1913/1914;
2. De strijd van de revolutionaire krachten tegen de oorlog;

3. De periode van de revoluties 1917-1920;
4. De aantrekkingskracht van het zich ontplooiende Sovjet Rusland tot 1923/1924;
5. De lange neergang van het revolutionair socialisme, onderbroken door opflakkeringen in het begin van de jaren dertig - uitmondend in het isolement en de malaise onder invloed van stalinisme en fascisme.

Sneevliets opstelling in elk van deze perioden zag er als volgt uit.

In de jaren tot 1914 rijpten de krachten die de voorwaarde vormden voor de consolidatie van het reformistische karakter van de Nederlandse arbeidersbeweging.

- Onder invloed van de late, trage industrialisatie vanaf 1895 vond een uitbreiding en vernieuwing van de arbeidersklasse plaats.
- De economische groei viel samen met de lange opgaande conjunctuurgolf van 1895-1913 en zorgde voor reële verbeteringen, het stijgen van het onderwijsniveau en het tot stand komen van de eerste sociale wetgeving.
- De gunstige verkiezingsresultaten gaf de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) gelegenheid de effectiviteit van haar politiek, met name op gemeenteniveau, te demonstreren.

Deze ontwikkelingen versterkten de reformistische aard van de Nederlandse sociaaldemocratie. Een kenmerk dat al in aanleg aanwezig was toen de SDAP zich in de jaren negentig van de negentiende eeuw losmaakte van de anti kapitalistische, anarchistisch geïnspireerde 'oude beweging'. De SDAP was van meet af aan sterk parlementair gericht, hervormingsgezind, anti radicaal en anti revolutionair.

De vergaande aanpassing van de partij aan het burgerlijk milieu (denk aan de schoolkwestie en de bereidheid tot samenwerking met de liberalen) riep weerzin op bij een kleine groep intellectuelen rond het maandschrift *De Nieuwe Tijd*. Figuren als Herman Gorter, Anton Pannekoek, Henriette Roland Holst en Pieter Wiedijk beriepen zich op een kautskyaans marxisme en zetten zich fel af tegen de uit Friesland afkomstige advocaat Piter Jelles Troelstra. Iets later voegde zich bij de opposanten ook de Tribune-groep, veelal jongeren onder leiding van David Wijnkoop, Willem van Ravesteyn en Jan Ceton die aan de theoretische kritiek van De Nieuwe Tijd Groep een praktisch gevolg gaven. Door beide groepen werd de jonge Sneevliet die zich in 1902 bij de SDAP aansloot, geïnspireerd.

Toen de Tribune-groep in 1909 in Deventer werd gedwongen met de SDAP te breken, besloot Sneevliet net als zijn geestverwant Henriette Roland Holst niet

mee te gaan. Ze beschouwden de groep, waaruit niet veel later de Sociaal Democratische Partij (SDP) voortkwam, als te sektarisch, te steriel en te geïsoleerd. Het ging inderdaad om een kleine groep marxisten die zich zonder noemenswaardige ervaring in de klassenstrijd en zonder aanmerkelijke arbeidersbasis van de hoofdstroom liet afscheiden. Tot aan 1917 betrof het hooguit enkele honderden personen, te weinig en vooral te weinig proletarisch om voor Sneevliet een kansrijk alternatief te vormen.

Liever bleef hij nog enige tijd bij de SDAP waar de massa van de arbeiders zich in verbinding met het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) ophield en waar nog niet alle vuur van de oppositie gedoofd was. Dat bleek bijvoorbeeld uit het afwijzen van regeringsdeelname in 1913, de kritiek op de godsvredepolitiek en de steun voor de revolutiepoging in 1918. Pas na de afsplitsing van de Onafhankelijk Socialistische Partij (OSP) in 1932 kwam de SDAP definitief in stilstaand reformistisch vaarwater terecht.

Na Deventer duurde het nog twee jaar vooraleer Sneevliet in 1911 met de SDAP brak, en wel na het verloren gaan of precieser gezegd na het om zeep helpen van de Haven- en Zeeliedenstakingen in Rotterdam en Amsterdam. Een herhaling van 1903 was voor Sneevliet een brug te ver, hij zegde zijn lidmaatschap op en sloot zich aan bij de SDP. Veel activiteit heeft hij er niet ontplooid, want zoals voor velen die in het vaderland vastliepen, lonkte Indonesië als een toevluchtsoord met vooruitzichten.

Concluderend kan men zeggen dat de intelligente, ambitieuze Sneevliet vooral een practicus was; hij had een activistische, enigszins arbeideristische inslag. Als vakbondsman verkoos hij het werken met grote groepen boven een steriele oppositie. Het zoeken naar een substantiële arbeidersmassa was hem liever dan het opgesloten zijn in een weliswaar zuiver, maar weinig invloedrijk Kapelleke. Tekenend is dat hij de SDAP niet verliet in 1909, maar pas twee jaar later, in het kielzog van een door SDAP- en NVV-leiders gebroken Amsterdamse Havenstaking. Hij werd weliswaar lid van de SDP, maar hij verkoos het leven voort te zetten in Indonesië. Betrokken raken bij het in zijn ogen vruchteloze oppositiewerk van de marxistische Tribune-groep lokte hem niet.

Vanaf 1913 is Sneevliet in Indonesië te vinden. Zes jaar zou hij er blijven tot hij in 1919 uitgewezen werd. Hij deed er belangrijke ervaringen op. Hij werd actief in de spoorwegbond, stond aan de wieg van de de Indonesische Sociaal Democratische Vereniging (ISDV), de latere Partai Komunis Indonesia (PKI), streed tegen de koloniale overheersing en droeg bij aan de radicalisering van de Sarekat Islam, de islamitische nationalistische massabeweging.

Na een kort intermezzo in Nederland — Sneevliet werd in 1919 wegens revolutionaire propaganda uit Indonesië verbannen — opende de Russische revolutie hem opnieuw de poorten naar Azië. Op het Tweede Congres van de

Communistische Internationale in 1920 werd hij naast Lenin en de Indiër Roy gekozen tot secretaris van de Commissie van Nationale en Koloniale Kwesties en continueerde van nu af zijn revolutionaire werk in dienst van de Comintern onder de partijnaam Maring.

Beter dan wie ook begreep Sneevliet het belang van de Aziatische nationaal democratische beweging. Hij was een der eersten die het ontstaan bestudeerde van een brede op boeren steunende nationale beweging. In Indonesië en even later ook in China. Veel van zijn ideeën over semi-koloniale en koloniale landen werden geïntegreerd in de internationale revolutionaire beweging. Hij beklemtoonde het belang van alfabetisering en hij leerde de betekenis kennen van religie; hij kantte zich tegen een arrogante houding jegens de islam en had begrip voor de potentieel revolutionaire, anti-imperialistische dimensies ervan in veel Aziatische en Afrikaanse landen.

Sneevliet vervulde een pioniersrol en op veel problemen gaf hij eerste antwoorden. Sneevliet maakte daarbij fouten en volgens sommigen zelfs ernstige. Van hem kwam bijvoorbeeld het idee dat de Chinese communisten zich moesten organiseren in de Kwomintang (KMT); Het idee vloeide voort uit de tactiek van samengaan van communistische partijen met revolutionair nationalistische massabewegingen onder burgerlijke of kleinburgerlijke leiding in een anti-imperialistisch eenheidsfront.

Trotsky heeft zich niet tegen het anti-imperialistische eenheidsfront verzet, hoewel hij zich wel keerde tegen het opgeven van de onafhankelijke communistische organisatie en het onafhankelijke communistische vakbondswerk. Het zou communisten tot een hulpeloos aanhangsel van de KMT veroordelen. Toen Sneevliet zijn ideeën als reactie op Trotsky's kritiek bijstelde, werd hij voor Moskou minder aanvaardbaar. Moskou stelde op dat moment een groot vertrouwen in de KMT en zijn leiders Sun Yat-sen en iets later Tsjiang Kai-sjek en vreesde dat deze in een onafhankelijke communistische organisatie een teken van wantrouwen zagen. Sneevliet werd uit China weggewerkt en geplaatst op het Oosters Bureau in Moskou. Daar was hij getuige van de zich ontplooiende strijd van de linkse oppositie tegen de Stalin-fractie. Hij kreeg er sympathie voor Trotsky.

Samenvattend kan gezegd worden dat Sneevliet als een der eersten aandacht vroeg voor gekoloniseerde landen. Hij stelde het westerse, europeocentristische marxisme met haar exclusieve oriëntering op de arbeidersklasse ter discussie en verdedigde de aandacht voor de revolutionair nationalistische op boeren gebaseerde bewegingen. Daarbij erkende hij het revolutionair utopische potentieel van de Islam. Ook dit liet zien dat Sneevliet vóór alles gericht was op zelforganisatie van de massa en dat hij zijn politieke lot aan het bevorderen ervan verbond.

Na de frustrerende ervaringen met de Comintern keerde Sneevliet in 1924 terug naar Nederland en ging aan de slag in het NAS, het Nationaal Arbeidssecretariaat, de radicale, syndicalistische vakbeweging ter linkerkant van het NVV. Hij werd gekozen tot betaald voorzitter.

In deze periode zette zijn ambivalentie ten opzichte van Sovjet Rusland zich door. Enerzijds bleef hij geloven in de potentiële mogelijkheden van dit post-kapitalistische land. Anderzijds werd hij verontrust door de autoritaire tendensen in het land, al hield hij zijn kritiek voorlopig nog op zak.

Sneevliet voelde zich meer en meer in een minderheidspositie gedrukt. Hieraan lagen twee ontwikkelingen ten grondslag:

- In de eerste plaats zette de bolsjewisatie vanaf 1924 door, dat wil zeggen de onderwerping van de Comintern en de bij haar aangesloten secties aan de politiek van de Sovjetpartij. Het leidde overal tot het roeyement van de aanhangers van Trotsky.

- In de tweede plaats veranderde de Comintern op bevel van Moskou zijn vakbondspolitiek, waarin op den duur voor arbeid in de onafhankelijke revolutionaire, syndicalistische vakbonden geen plaats meer was. In zijn streven naar samenwerking met de reformistische Internationale Verbond van Vrije Vakbewegingen (IVV) bepaalde de door Moskou geleide Rode Vakbonds Internationale (RVI) dat de communisten zich dienden te organiseren in het NVV.

Voor kritische opposanten à la Sneevliet belofde die ontwikkelingen weinig goeds. Een roeyement op termijn en een doodsteek aan het NAS was een vooruitzicht waar Sneevliet vanzelfsprekend niet mee kon leven.

Enig respijt genoot Sneevliet zolang Moskou een arbeidersbasis voor de Communistische Partij Holland (CPH), zoals de SDP inmiddels heette, in het NAS belangrijker vond dan het tot elke prijs doorzetten van een ziellose vakbondspolitiek van samenwerking met het NVV. Maar toen rond 1926 de discipline in De Internationale geen afwijking meer toeliet, was Sneevliets onafhankelijke positie onhoudbaar geworden en kwam een breuk naderbij. De zorg om het voortbestaan van het NAS dicteerde aan Sneevliet het tempo waarin hij zijn strijd tegen het stalinisme vorm gaf en men kan zich afvragen of Sneevliet hierbij niet een tijdige, consequente anti-stalinistische oppositie opgeofferd heeft aan wat historisch een achterhoede gevecht bleek te zijn, namelijk de verdediging van het NAS.

Voor Sneevliet leek het NAS centraal te staan. Zelfs van een voorzichtige samenwerking met het NVV, zoals voorgesteld door de linkse NVV-bestuurder en SDAP'er Edo Fimmen, moest hij niets weten. Volgens hem waren NVV en SDAP hopeloos reformistisch en mocht er niets van worden verwacht; daar tegenover beschouwde hij het NAS ondanks zijn beperkingen als een revolutionaire organisatie en een factor in de klassenstrijd.

1926/1927 was voor Sneevliet een bewogen jaar. Omwille van het NAS brak hij met de RVI en de Comintern waarin een onderwerping aan de lijn van Moskou dwingend was geworden. Veel medestrijders van het eerste uur die Sneevliet ook persoonlijk goed had leren kennen, werden in Sovjet Rusland en daarbuiten als trotskist vervolgd.

Ook in Indonesië, op Java, belandde de communistische beweging op een doodlopende weg. De opstand van 1926 was verpletterd en de communistische PKI gedecimeerd. In China overkwam de communisten hetzelfde. De KMT en Tsjiang Kai-sjek, de geprivilegeerde bondgenoot van Josef Stalin, ontpopten zich als een bende moordenaars. Het waren ontwikkelingen die Sneevliet bijzonder aangrepen.

Vanaf 1927 werkte Sneevliet aan de opbouw van een onafhankelijke politieke organisatie, de Revolutionair Socialistische Partij (RSP), die sterk werd beïnvloed door zijn vriendschap met Trotsky en zijn respect voor diens ideeën. De partij ontwikkelde zich in de richting van een trotskistische of half trotskistische organisatie.

Er leken rond die tijd mogelijkheden tot een doorbraak. De officiële communisten hadden met hun sociaal fascisme politiek die de sociaal democraten als fascisten aanmerkte, weinig aantrekkingskracht. In en buiten de SDAP zochten oppositionelen, zoals Henriette Roland Holst, Harm Kolthek en Roel Stenhuis naar een alternatief.

Toch bleek de RSP dat alternatief niet te worden.

De oorzaak lag zowel in objectieve als in subjectieve factoren. De jaren dertig liet in Europa, en zeker in Nederland een verminderde strijdbaarheid van de arbeidersbeweging zien. Dat beperkte de mogelijkheden van revolutionair-socialisten. De RSP en later ook de RSAP vielen terug op de politieke kern in het NAS. En deze had, Sneevliet voorop, weinig fiducia in samenwerken met de sociaaldemocratie. Daarmee sloten ze zich niet alleen af voor linkse sociaaldemocraten, maar ook voor oppositioneel communistische stromingen. Deze oriënteerden zich in overgrote meerderheid, al of niet op gezag van Trotsky, op de massavakbeweging en niet op het syndicalisme.

Het betekende dat het revolutionair-socialisme in Nederland in de jaren dertig politiek geïsoleerd raakte en dat Sneevliet als het ware overmand werd in het bikkelharde gevecht om het voortbestaan van zijn beweging. Daarin moest hij optornen tegen burgerlijke repressie, tegen het benepen reformisme van de sociaaldemocratie, tegen het agressieve stalinisme van de CPN en ten dele ook tegen Trotsky en de door deze gestichte Vierde Internationale.

In dit laatste speelde een viertal conflictpunten een rol:

- de kwestie van het NAS;
- de intrede politiek (The French-Turn);

- de houding tegenover de Partido Obrero de Unificación Marxista (POUM);
- de stichting van de Vierde Internationale.

Hier is het niet de plaats om al deze punten uit te werken, wel wil ik ingaan op de moeilijkheden die er tussen Trotsky en Sneevliet persoonlijk ontstonden.

In 1936 brak er tussen Sneevliet en Trotsky een conflict uit. Het is lastig precies de oorzaken aan te wijzen, maar ongetwijfeld achtte Trotsky Sneevliet te verzoenend jegens anderen. Sneevliet koesterde een diepe vriendschap voor de Spaanse revolutionair Andrés Nin.

Door hun vriendschap was Sneevliet geneigd politieke fouten van Nin, die Trotsky een doorn in het oog waren, te vergoelijken. Sneevliet zweeg over de vorming van de POUM via een fusie met de 'rechtse oppositie' van de Spaanse Communistische Partij en tolereerde de aanpassing van de POUM aan de Volksfrontregering van de Republiek en haar poging de revolutionaire strijd te ontwapenen.

Het wekte de woede van Trotsky. Het waren geen kleine tactische verschillen. Het ging om principes. Toch moeten we zeggen dat Trotsky in zijn reactie overdreef. Zijn kritiek was wellicht terecht, maar het oordeel van Trotsky over Sneevliet was beschamend. Hij betoogde dat Sneevliets opstelling niet toevallig was, maar het gevolg was van zijn afhankelijkheid van het NAS. Het NAS, zo redeneerde Trotsky, was met een gouden ketting gebonden aan de overheid van welke het subsidies ontving. Zodra het oorlog werd, zou Sneevliet onder materiële druk capituleren voor de eigen bourgeoisie.

Toen het zover was, bleek Trotsky's voorspelling over Sneevliets capitulatie waardeloos. Sneevliet deed het tegendeel van wat Trotsky verwachtte. Sneevliet ontbond als eerste niet alleen het NAS en de RSAP, maar ging ook als eerste onder de vlag van het MLL-Front de illegaliteit in. Hij werd een voorbeeldig verzetsstrijder. In 1942 arresteerde de Gestapo de gehele leiding van het MLL-Front en sleepte haar voor het gerecht. Het was de eerste en enige veroordeling van een revolutionair-marxistische tendens tijdens de nazi-bezetting.

De blunder van Trotsky moet een waarschuwing zijn tegen het beslechten van conflicten met sociologische verklaringen.

We zoeken naar sociologische verklaringen, vooral wanneer we oog in oog staan met belangrijke veranderingen in de klassenstrijd, zoals bijvoorbeeld de capitulatie van de Duitse communisten voor Hitler. Maar dezelfde methode gebruiken bij politieke disputen van kleine groepen is gevaarlijk. Het leidt vaak tot onjuiste en onomkeerbare conclusies. Als iemand eenmaal ontmaskerd is als 'agent van de bourgeoisie', 'kleinburgerlijke opportunist' of 'hopeloze sektariër', is er geen weg meer terug. Wie wil met zo iemand nog in dezelfde partij?

Over die bijzondere relatie tussen RSP/ RSAP en het NAS nog het volgende: in het begin van mijn betoog merkte ik op dat de RSAP meer was dan een kleine propagandagroep. Het was geen massapartij, maar wel een relatief sterke partij met een aanzienlijke arbeidersbasis.

Daaraan heeft de band met het NAS in aanzienlijke mate bijgedragen. Het voorkwam dat de RSAP gereduceerd werd tot een van de vele marxistische propagandagroepjes, zoals elders in Europa met de revolutionair-socialistische beweging het geval was.

Via de persoon van Henk Sneevliet kreeg dit RSP/RSAP/NAS complex zijn fundament en op basis daarvan kon Sneevliet ook internationaal een rol spelen. Maar dat voordeel was tegelijk een nadeel; de relatie met het NAS stond uiteindelijk een samenwerking in de Vierde Internationale in de weg. Het betekende op den duur dat de RSAP niet kon profiteren van de ervaringen van revolutionairen over de nationale grenzen heen. In combinatie met de stagnatie van het syndicalisme, kenmerkend in de moderne industriële samenleving, leidde dat uiteindelijk tot het verdwijnen van de RSAP.

Het bevestigde wat ook over andere oppositiestromingen van vóór de oorlog gezegd kan worden. Ook al waren de Leninbund van Hugo Urbahns, de POUM of de Duitse SAP tientallen, soms honderden keren groter dan de secties van de Vierde Internationale, de veel kleinere trotskistische groepen bleven bestaan, terwijl de grote onafhankelijke revolutionair-socialistische organisaties verdwenen. De enige verklaring kan zijn dat deze organisaties niet in staat waren de ervaringen van revoluties en contrarevoluties op verschillende continenten en van verschillende generaties te belichamen. Het onderstreepte het belang van het idee van Marx en Engels, van Lenin en Trotsky dat het kapitalisme alleen op nationale basis niet te overwinnen is en dat daarom een internationale partij moet worden opgebouwd.

Tot slot

Sneevliet behoorde met Andrès Nin tot de belangrijkste vooroorlogse Europese trotskisten.

Zijn invloed was buitengewoon groot. Dat beseftte ook Seyss-Inquart die het gratieverzoek van nota bene de rechters die Sneevliet ter dood hadden veroordeeld, van de hand wees. Seyss-Inquart liet weten 'Sneevliet als het prototype te beschouwen van een revolutionair op internationale grondslag' en verklaarde verder dat 'zijn intelligentie hem tot de gevaarlijkste tegenstander van elke staatsorde maakte'. Sneevliet werd met zes van zijn strijdmakkers op 13 april 1942 gefusilleerd.

Nog elk jaar wordt deze dag in herinnering gebracht door een groep revolutionair socialisten die op de begraafplaats in Velsen waar de doden zijn herbegraven, bijeenkomt. Het is een traditie die we moeten voortzetten, zoals we ook de

herinnering aan Andrès Nin, die in Spanje door de stalinisten vermoord werd, bij ons moeten houden. We hebben geen moeite om dat eerbetoon aan de dag te leggen. Want het gaat om onze traditie, ondanks alle verschil van mening, ongeacht Sneevliets houding tegenover de Vierde Internationale. Omdat ze revolutionairen waren, zijn ze onze kameraden.

Grenzeloos geschriften

Vakbeweging

Vakbondswerk aan de basis (juli 2011)

Rob Marijnissen, Willem Bos, Lot van Baaren, Ger Geldhof, Patrick van Klink, Bart Plaatje, Kees de Leeuw, Ko Hartman

De strijd voor een echt nieuwe vakbeweging (november 2013)

Patrick van Klink, Lot van Baaren, Ger Geldhof, Willem Bos

De vakbond terug aan de leden (oktober 2014)

Patrick van Klink, Menno Bruijns, Mirjam Busse, Margot Kranenburg, Lot van Baaren.

Onze vakbeweging (juni 2015)

Rob Marijnissen, Patrick van Klink, Herman Pieterse, Loes de Kleijn, René Danen, Matthias van Rossum, Bert Giskes.

Socialisten in de vakbeweging (september 2015)

Patrick van Klink, Rob Marijnissen.

Midden Oosten

Links en de Syrische revolutie (november 2013)

Gilbert Achcar, Joseph Daher, Yusef Khalil, Yasser Munif e.a.

Kobani: de Syrische revolutie en de Koerdische beweging (november 2014)

Gilbert Achcar, Joseph Daher, Harald Etzbach, Kamran Matin, Daniel Princen, Florian Wilde.

Islamitisch fundamentalisme, de Arabische Lente en links (december 2016)

Gilbert Achcar.

Syrië en de linkse beweging (januari 2017)

Yasser Munif.

Economie

Democratisering van de economie, plannetjes van bovenaf of strijd van onderop

(juli 2013) Willem Bos, Leo de Kleijn, Patrick van Klink, Rob Marijnissen, Jan Müter, René Spiegels.

Kapitaal en ongelijkheid, over het werk van Piketty (oktober 2014)

Eric Toussaint, Michel Husson.

Wereldeconomie: de terugkeer van de crisis (maart 2017)

Joel Geier, Lee Sustar.

Ecosocialisme

Wat is ecosocialisme (augustus 2013)

Daniel Tanuro.

Kapitalisme, ecologie, ecosocialisme (maart 2017)

John Bellamy Foster, Bram Büscher, Robert Fletcher, Daniel Tanuro.

Politieke stromingen

De lange mars van de SP, van maoistische splinter tot sociaaldemocratische massapartij (mei 2014)

Alex de Jong.

Nieuw rechts in Nederland (december 2014)

Alex de Jong.

Feminisme

De wortels van vrouwenonderdrukking, een linkse en feministische blik (augustus 2013)

Nadia de Mond.

Racisme

Racisme, antisemitisme, zionisme (januari 2016)

Willem Bos, Alex de Jong

Geschiedenis

De Russische Revolutie (juni 2017)

Leon Trotsky

Henk Sneevliet (1883-1942), rebel in Azië en Europa (juni 2017)

Alex de Jong, Jan Willem Stutje

Lenin en Trotski tegen de bureaucratie. Russische Revolutie en de overgangsmatschappij (juni 2017)

Eric Toussaint

Borderless papers

The New Right in the Netherlands (december 2014)

Alex de Jong

The Long March of the SP (mei 2014)

Alex de Jong.

Grenzeloos

Grenzeloos is een website van en voor mensen die actief zijn in sociale bewegingen. In vakbonden, de anti-oorlogsbeweging, solidariteitsbewegingen, de feministische en queer bewegingen. Wij staan voor ecosocialisme, democratie en feminisme. Grenzeloos wordt uitgegeven door de organisatie Socialistische Alternatieve Politiek (SAP). De SAP is aangesloten bij de Vierde Internationale, een netwerk van socialistische partijen en organisaties die wereldwijd opkomen voor een ecosocialistisch alternatief.

Voor de SAP is ecosocialisme onlosmakelijk verbonden met radicale democratie en zelfbeheer. De SAP strijdt voor een wereld met democratische en sociale rechten voor alle mensen op alle gebieden. Een wereld waarin mensen, ook op de werkvloer, zelf beslissen en niet hun bazen, een politieke elite of 'de wetten van de vrije markt'.

De SAP is een feministische organisatie. We komen op voor gelijke rechten voor vrouwen en mannen en tegen de paternalistische genderrollen. Wij strijden voor de bevrijding van homo's, lesbo's, biseksuelen, transgenders, queers en iedereen die zich niet kan vinden in de heteroseksuele norm. De SAP staat voor een samenleving waar diversiteit gekoesterd wordt. Racisme, islamofobie en antisemitisme bestrijden we. Migrantten hebben recht op een volwaardige plek in de samenleving, volledige democratische en sociale rechten.

Een andere wereld komt er niet vanzelf. Daar moet voor gestreden worden. We moeten tegenbewegingen opbouwen, de straat op gaan en serieus nadenken en discussiëren over progressieve alternatieven. Daar wil Grenzeloos een bijdrage aan leveren. Wilt u dat ook? Bezoek dan onze site, discussieer mee, lever een bijdrage.

**Grenzeloos,
de wereld begrijpen
om de wereld te veranderen.**

Henk Sneevliet (1883-1942),

Rebel in Azië en Europa

Henk Sneevliet speelde als revolutionair socialist niet alleen een belangrijke rol in de Nederlandse arbeidersbeweging, maar ook in Azië. In zowel Indonesië als China was hij betrokken bij de vorming van de communistische partij. Hij was politiek activist, maar ook vakbondsleider. Nauw bevriend met socialiste en schrijfster Henriëtte Roland Holst en werkte samen met Lenin en Trotski.

Direct na de Duitse inval in 1940 werd zijn politieke partij, de RSAP evenals de vakcentrale waarvan hij voorzitter was, verboden en gingen Sneevliet en zijn medestanders over tot de vorming van een illegale organisatie: het Marx-Lenin-Luxemburg-Front.

Dat was de eerste linkse illegale organisatie van enige betekenis in Nederland, die onder andere een rol speelde in de agitatie voor de Februaristaking.

Door verraad werd in 1942 een groot deel van de leiding van het Front door de Sicherheitspolizei gearresteerd en op 12 april stierven Sneevliet en zeven van zijn medestrijders in Amersfoort voor een vuurpeloton. Door het Sneevliet Herdenkingscomité worden zij nog jaarlijks herdacht.

